

Katowice, 18.09.2023

dr hab. Małgorzata Myśliwiec, prof. UŚ
Uniwersytet Śląski w Katowicach
Instytut Nauk Politycznych

RECENZJA

dysertacji pt.: „Analiza współczesnej sytuacji prawnej i społecznej osób LGBT w Hiszpanii”,
przygotowanej pod kierunkiem naukowym Pana dr. hab. Stanisława Kosmynka, prof. UŁ
oraz Pani dr. Agaty Włodarskiej-Frykowskiej,
sporządzona w postępowaniu o nadanie stopnia doktora
w dyscyplinie nauk o polityce i administracji
Panu mgr. Piotrowi Skrzypkowi

Podstawa prawna sporządzenia recenzji

Recenzja została sporządzona w związku z powołaniem mnie przez Radę Dyscypliny Nauk o Polityce i Administracji UŁ do pełnienia funkcji recenzentki w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora nauk o polityce i administracji Panu mgr. Piotrowi Skrzypkowi.

Zgodnie z regulacjami zawartymi w Rozdziale 2, Oddział 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668 z późniejszymi zmianami), stopień doktora nadaje się osobie, która spełnia kryteria formalne, określone w art. 186 ust. 1. Jednym z nich jest obowiązek przedstawienia rozprawy doktorskiej, która „prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki lub kandydata w dyscyplinie albo dyscyplinach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.” (art. 187 ust.1) Ponadto „Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej albo oryginalne dokonanie artystyczne.” (art. 187 ust.2). „Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych, praca

projektowa, konstrukcyjna, technologiczna, wdrożeniowa lub artystyczna, a także samodzielna i wyodrębniona część pracy zbiorowej.” (art. 187 ust.3).

Wobec braku bardziej szczegółowych regulacji przyjmuję, że ocena przedłożonej do oceny pracy doktorskiej powinna uwzględnić następujące elementy: 1) uzasadnienie wyboru tematu i zakresu pracy, a przez to także wskazanie na jej oryginalność; 2) podstawę teoretyczną pracy; 3) stronę metodologiczną; 4) konstrukcję pracy i jej zawartość merytoryczną; 5) stronę językową i techniczną.

Podstawa faktyczna recenzji

Recenzja sporządzona została na podstawie oceny rozprawy, przedłożonej przez Doktoranta w formie monografii naukowej. Dysertacja liczy 181 stron i tworzy ją:

1. *Wstęp,*
2. *pięć rozdziałów,*
3. *Podsumowanie,*
4. *Załącznik nr 1. Ankieta badawcza,*
5. *oraz Bibliografia.*

Uzasadnienie wyboru tematu i zakresu pracy

Problematyka sytuacji prawnej osób LGBT na gruncie europejskim jest obecnie jednym z ważniejszych tematów debaty publicznej, jak i badań prowadzonych na gruncie nauk społecznych. Zainteresowanie tym zagadnieniem wynika w dużej mierze z faktu wprowadzenia go do swojej agendy i programów przez ugrupowania polityczne, posiadające reprezentację w parlamentach państw europejskich, w Parlamencie Europejskim, a często także tworzących lub współtworzących europejskie rządy.

W Hiszpanii proces ewolucji w kierunku budowy społeczeństwa tolerancyjnego wobec osób zaliczających się do badanej grupy rozpoczął się w okresie II Republiki Hiszpańskiej i po kilkudziesięciu latach (po zakończeniu dyktatury gen. Francisco Franco) był konsekwentnie kontynuowany przez niemal pół wieku. Jak pokazują dane, uzyskane przez Doktoranta w wyniku przeprowadzonych badań, dzisiejsza Hiszpania to nie tylko państwo, w którym prawa osób LGBT są formalnie chronione. Równie ważne – jeśli nie ważniejsze – jest to, jaki jest stosunek społeczeństwa hiszpańskiego do osób zaliczających się do tej grupy.

Zaprezentowane wyniki pokazują skalę sukcesu hiszpańskiego rządu, rządów wspólnot autonomicznych, a także organizacji pozarządowych w prowadzeniu polityki edukacyjnej oraz społecznie inkluzywnej wobec osób LGBT.

W kontekście powyższych uwag należy stwierdzić, że podjęcie wybranego tematu na gruncie polskim ma znaczenie szczególne. Jak bowiem zauważa Doktorant w części zatytułowanej „Wnioski ogólne” (s. 158): „W Polsce brak jest analogicznego do hiszpańskiego prawodawstwa. Powoduje to, że sytuacja społeczna osób LGBT jest także całkowicie odmienna. Dużym wyzwaniem dla osoby nieheteronormatywnej jest ujawnienie swojej nieheteronormatywności. Brak tolerancji, dyskryminacja w środowisku życia powodują niechęć do coming out-u. Wydaje się, że przyczyną takiej sytuacji w Polsce jest silny konserwatyzm i rola Kościoła Katolickiego.”

Z jednej strony przypadki Hiszpanii i Polski wiążą się koniecznością przeprowadzenia badań, dotyczących rzeczywistości społeczno-politycznej w dwóch różnych, peryferyjnie położonych państwach Unii Europejskiej. Z drugiej jednak: obydwie przypadki łączy fakt kilkudziesięcioletniego funkcjonowania w warunkach niedemokratycznych w XX wieku, a także tradycja dominacji wyznania rzymsko-katolickiego.

Jednak w przedłożonej do oceny rozprawie doktorskiej podjęta została przede wszystkim próba analizy współczesnej sytuacji prawnej i społecznej osób LGBT w Hiszpanii. W tym zakresie został przeanalizowany stan literatury przedmiotu, a także skrupulatnie zaplanowane badania. Ich wyniki są niezwykle interesujące. Aż szkoda, że ta sama ankieta nie została przeprowadzona w środowisku osób LGBT w Polsce. Porównanie wyników uzyskanych w Polsce i Hiszpanii w pełny sposób pokazałoby skalę badanych zjawisk na dwóch przeciwległych krańcach Unii Europejskiej. Z braku takich danych (dotyczących sytuacji w Polsce) nie można jednak czynić Doktorantowi zarzutu. Wszak temat pracy koncentruje się wyłącznie na Hiszpanii. Uwaga ta może być jednak źródłem inspiracji do podjęcia w przyszłości badań porównawczych w tym zakresie.

Pewien niedosyt w zakresie uzasadnienia oryginalności pracy budzi jednak niezbyt dokładna charakterystyka literatury przedmiotu, która podejmuje temat sytuacji prawnej i społecznej osób LGBT w Hiszpanii. Na s. 11-12 Doktorant postanowił przedstawiać „Źródła wykorzystane w pracy”. W zasadzie w tej części charakterystyka owych źródeł została zamknięta w dwóch ostatnich zdaniach. Do tego tematu powrócę jeszcze w części oceniającej

metodologiczne aspekty pracy. Pierwsze półtorej strony to de facto charakterystyka stanu reprezentatywnej literatury przedmiotu w trzech obszarach: metodologii badań politologicznych, historii Hiszpanii oraz szeroko rozumianych zagadnień dotyczących osób LGBT. Trochę szkoda, że Doktorant nie poświęcił więcej czasu i uwagi tej części pracy. Gdyby bowiem w osobnym podrozdziale *Wstępu*, zatytułowanym np. *Analiza stanu badań* odniósł się do publikacji, które i tak wskazał, w łatwy sposób i bardzo przejrzystość byłby w stanie udowodnić, że podjęty temat jest rzeczywiście oryginalny. Pozycje reprezentatywnej literatury przedmiotu nie są bowiem dla badacza „źródłami”, lecz publikacjami prezentującymi dotychczasowe osiągnięcia innych autorów. Ich znajomość jest konieczna do wskazania istniejącej luki badawczej i sformułowania oryginalnego problemu badawczego.

Jeszcze jednym niedopatrzeniem, które zapewne utrudniło Doktorantowi pełne opisanie oryginalności badanego problemu, jest brak jednoznacznego określenia cezur czasowych pracy. Z jednej strony Autor podjął się niezwykle ważnego zadania przedstawienia społecznej i prawnej sytuacji osób LGBT na ziemiach tworzących dzisiejszą Hiszpanię, od czasów najdawniejszych po współczesność. Rozdział II w ciekawy i syntetyczny sposób przedstawia sytuację prawną osób nieheteroseksualnych w Hiszpanii od czasów rzymskich do 1975 roku. Z drugiej, na s. 7 zaznaczył, że chciał „(...) prześledzić fenomen Hiszpanii jako kraju, w którym osoby nieheteronormatywne są akceptowane przez współczesne społeczeństwo, w którym partie polityczne zabiegając o głosy wyborców w swoje programy wpisują zrównanie praw osób LGBT z innymi.” Nie zaznaczył jednak wyraźnie żadnej cezur końcowej badań. Szkoda, że tak się stało. Bez tego elementu czytelnik jest nieco zdezorientowany. Można bowiem odnieść wrażenie, że Autor chciał ująć w pracy możliwie najbardziej aktualny stan rzeczywisty i prawny. Problem polega jednak na tym, że w momencie oddania pracy do oceny aktualnym on już nie był, a niektóre wnioski dziś mają już wartość historyczną. Przykładem takiego stanu rzeczy są informacje zawarte na s. 87 i 88, dotyczące Partii Ciudadanos. Doktorant rozpoczął analizę programu partii wobec osób LGBT od słów: „Kolejną istotną partią jest partia **Ciudadanos (Obywatele)**.” Problem w tym, że rzeczywiście była to partia polityczna istotna od 2006 do 2019 roku. W wyborach przeprowadzonych w listopadzie 2019 roku straciła znaczną część politycznego stanu posiadania w Kongresie Deputowanych i w 2023 roku nie przedstawiła nawet swoich list w wyborach do Kortezów Generalnych. Gdyby zatem Doktorant wyraźnie wskazał cezurę

kończącą badań, udałooby się uniknąć takiego efektu. Czytelnik dysertacji wiedziałby bowiem, w którym momencie zostały one zakończone. Nie przeszkadzałyoby to także w ewentualnym wskazaniu kolejnych, ważnych tematów badawczych.

Uważna lektura całości pracy nie pozostawia jednak wątpliwości, że Doktorant rozwiązał oryginalny problem badawczy polegający na zdiagnozowaniu prawnej i społecznej sytuacji osób LGBT w Hiszpanii. Szczególne znaczenie mają przy tym rozdziały III i IV. W pierwszym z nich przeanalizowano rozwiązania prawne, gwarantujące osobom LGBT równość praw. Natomiast w rozdziale IV zaprezentowane zostały wyniki badań własnych, przeprowadzonych przez Doktoranta i dotyczące sytuacji społecznej osób nieheteroseksualnych w Hiszpanii. Bardzo ciekawą i oryginalną częścią jest Rozdział V, będącym analizą porównawczą sytuacji osób LGBT w Polsce i Hiszpanii. Choć sam tytuł pracy nie zakłada przeprowadzenia badań porównawczych, wskazany rozdział zapowiada możliwość ich realizacji w przyszłości.

Podstawa teoretyczna pracy

Podstawa teoretyczna pracy została przedstawiona w trzeciej części rozdziału I. W podrozdziale 1.3, zatytułowanym „Ewolucja definicji homoseksualizmu i jego postrzegania” zostały omówione najważniejsze kategorie tworzące siatkę pojęć, niezbędną dla przeprowadzenia dalszych badań. Doktorant w kompetentny i krytyczny sposób odniósł się do ustaleń najważniejszych badaczy problemu od XIX wieku do czasów współczesnych. Lektura tej części pracy pozwala zatem na jednoznaczne stwierdzenie, że Autor prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie nauk o polityce i administracji, co jest jednym z warunków pozytywnej oceny kandydata do stopnia doktora.

Strona metodologiczna

Lektura całości dysertacji pozwala na sformułowanie wielu pozytywnych opinii pod adresem warsztatu Doktoranta. Jednak opis zastosowanych metod, technik i narzędzi badawczych zasługuje na szczególne wyróżnienie.

Wśród zastosowanych metod wymienione zostały:

1. metoda historyczna – zwykle budząca wiele kontrowersji wśród badaczy z obszaru nauk o polityce i administracji. Jednak na s. 27-30 bardzo dokładnie opisany i uzasadniony został sposób jej wykorzystania w pracach nad przedłożoną do oceny monografią;
2. metoda porównawcza – niezwykle ważna dla badań prowadzonych w obszarze nauk o polityce i administracji;
3. metoda instytucjonalno-prawna – niezwykle istotna z punktu widzenia założeń określonych już w temacie dysertacji;
4. metoda systemowa – a dokładniej analiza mikrosystemowa;
5. metoda behawioralna;
6. oraz metoda analizy treści.

Wymienione metody są typowymi dla badań na gruncie politologicznym. Opisowi każdej z nich towarzyszy dokładne wskazanie materiału źródłowego, który został przeanalizowany przy jej zastosowaniu.

Doktorant zastosował też narzędzie badawcze, jakim jest ankieta. Jej wyniki zostały zaprezentowane w rozdziale IV.

Dokładna lektura pracy skłania do wskazania dwóch niedoskonałości w części metodologicznej. Jak zaznaczyłam już powyżej: pierwszym z nich jest brak oznaczenia cezur czasowych pracy. Ich jednoznaczne wskazanie ułatwiłoby Doktorantowi zarówno przeprowadzenie badań, jak i wyciągnięcie wniosków. Pozwoliłoby także na wskazanie kolejnych obszarów wartych przebadania poza cezurą końcową dysertacji. Natomiast drugim jest przedstawienie pytań badawczych przed głównym celem pracy. Zwykle dopiero zdefiniowane celu badawczego pozwala na postawienie odpowiednich pytań. Dlatego jego wcześniejsze zdefiniowanie jest tak istotne. Nie zmienia to faktu, że pytania zostały postawione w sposób absolutnie właściwy. Odzwierciedlają także późniejszą strukturę pracy, za co szczególnie należy Doktoranta pochwalić.

Należy jednoznacznie stwierdzić, że poza wspomnianymi wyżej niedoskonałościami, Doktoranta cechuje duża dojrzałość metodologiczna, co świadczy o umiejętności

samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i jest kolejnym z warunków pozytywnej oceny kandydata do stopnia doktora.

Konstrukcja pracy i jej zawartość merytoryczna

Jak zaznaczono już powyżej: dysertacja liczy 181 stron i tworzy ją:

1. *Wstęp,*
2. *pięć rozdziałów,*
3. *Podsumowanie,*
4. *Załącznik nr 1. Ankieta badawcza,*
5. *oraz Bibliografia.*

We wstępie zawarte zostały niemal wszystkie elementy, które powinny znaleźć się w pracy doktorskiej, poza oznaczeniem cezur czasowych. Doktorant w kompetentny sposób scharakteryzował pole badawcze, uzasadnił oryginalność wybranego tematu, postawił pytania badawcze i nakreślił cel pracy, uzasadnił strukturę i w bardzo ogólny sposób nakreślił bazę źródłową.

W rozdziale pierwszym zawarte zostały rozważania teoretyczne i metodologiczne. Bez wątplenia Doktorantowi należą się słowa uznania zarówno za dokładność w zakresie doboru metod i narzędzi badawczych, jak i precyzyjne określenie jakie źródła zostaną przebadane przy ich zastosowaniu. Taka dokładność nie zawsze wyróżnia prace doktorskie.

W rozdziale drugim scharakteryzowana została sytuacja prawna osób nieheteroseksualnych w Hiszpanii w okresie od starożytności do 1975 roku. Jest to niezwykle ważna część pracy, nakreślająca tło prawne, społeczne i polityczne dla przemian, które w omawianym zakresie nastąpiły w państwie po śmierci generała Francisco Franco. Ów temat został z kolei bardzo dokładnie omówiony w rozdziale trzecim. Zawiera on zarówno elementy przedstawiające instytucjonalno-prawną sytuację osób LGBT w Hiszpanii, jak i działalność organizacji pozarządowych.

Niezwykle ważną część pracy stanowi rozdział czwarty. Przedstawia on bowiem wyniki badań własnych Doktoranta, dotyczących sytuacji osób nieheteroseksualnych w Hiszpanii. Zawarta w nim analiza przedstawia obraz społeczeństwa otwartego i rozumiejącego potrzeby osób LGBT. W tym kontekście ciekawym eksperymentem było zaproponowanie treści

rozdziału piątego. Zawiera on – tak charakterystyczne dla nauk o polityce i administracji – porównanie sytuacji osób LGBT w Hiszpanii i Polsce. Lektura ostatniego rozdziału skłania do wniosku, że Doktorant porównał dosłownie dwa skrajne bieguny Unii Europejskiej. Dotyczy to nie tylko położenia na geograficznego, lecz przede wszystkim skrajnie różnych stanowisk władz publicznych do badanego tematu.

Przeprowadzone badania znalazły podsumowanie, łącznie z odpowiedziami na pytania badawcze w ostatniej części pracy, czyli w *Podsumowaniu*.

Wnioski

Zasadniczym celem rozprawy było przedstawienie ewolucji społecznej i prawnej osób LGBT w Hiszpanii. Doktorant osiągnął go w zupełności, prowadząc czytelnika przez kolejne wyniki swoich prac badawczych.

Konkludując należy stwierdzić, że Doktorant prezentuje bardzo dobry poziom ogólnej wiedzy teoretycznej w dyscyplinie nauk o polityce i administracji. Jest także znakomicie przygotowany do prowadzenia samodzielnej pracy badawczej. Bez wątplenia przedmiotem przedłożonej do oceny rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Natomiast zawarte przeze mnie w recenzji uwagi mają jedynie na celu wskazanie możliwych kierunków udoskonalenia warsztatu badacza.

Wyrażam jednoznacznie pozytywną opinię na temat rozprawy pt.: „Analiza współczesnej sytuacji prawnej i społecznej osób LGBT w Hiszpanii”, przygotowanej przez Pana mgr. Piotra Skrzypka pod kierunkiem naukowym Pana dr. hab. Stanisława Kosmyńka, prof. UŁ oraz Pani dr. Agaty Włodarskiej-Frykowskiej i wnioskuję o dopuszczenie Pana Magistra do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

Małgorzata Myśliwiec

